

PATYČIŲ PAPLITIMO AKMENĖS RAJONO BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE ANALIZĖ

Giedrius Girdvainis, Rasa Pocevičienė
Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas

Įvadas

„Dvejus metus Johnny, tylus trylikametis, buvo gyvas žaisliukas kai kuriems savo bendraklasiams. Paaugliai iš jo reikalaujavo pinigų, versdavo valgyti piktžoles ir gerti pieną su valikliais, mušdavo tualete, užrišdavo virvę ant kaklo ir vedžiodavo kaip „naminį gyvūnėlį“. Kai Johnny kankintojus apklausinėjo dėl patyčių, jie sakė, kad persekiojo savo auką, kadangi tai buvo smagu“ (Olweus, 2008, p. 19).

Ši trumpa ištrauka iš laikraščio – tai slogus vaizdas, liudijantis apie tai, kokie žiaurūs tam tikromis aplinkybėmis gali būti vaikai ir jaunimas. Ir ji pademonstruoja, koks mokykloje gali būti gyvenimas moksleiviui, tapusiam patyčių auka, – dažnai tėvai ir mokytojai nedaug žino apie tai, kas vyksta mokykloje (Olweus, 2008).

Mokykloje kiekvienas vaikas turėtų jaustis reikšmingas ir saugus. Deja, mokyklos realybė neretai esti visai kitokia. Moksleivių apklausos rodo, jog nemaža dalis vaikų mokyklose tampa agresijos, pasireiškiančios patyčiomis, aukomis (Zaborskis, Cirtautienė, Žemaitienė, 2005).

Pasaulinės sveikatos organizacijos (angl. *World Health Organization*) 2006 metais atlikto tarptautinio tyrimo duomenimis, Lietuvoje apie 27 proc. 11–15 metų vaikų mokykloje patiria dažnas (2–3 kartus per mėnesį arba dažniau) kitų moksleivių patyčias. Šis rodiklis, lyginant su kitomis valstybėmis, yra vienas aukščiausių (Zaborskis, Vareikienė, 2008; LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2009; Currie, Roberts, Godeau et. al., 2008).

Patyčios paprastai apibūdinamos, kaip sąmoningas, neišprovokuotas bei nuolat pasikartojantis neigiamas vieno ar kelių asmenų elgesys, nukreiptas prieš asmenį, kuriam sunku pačiam apsiginti (Olweus, 1993, 2003). Bergeno universiteto (Norvegija) psichologijos profesorius D. Olweus (1993, 2003, 2008) išskiria tris pagrindinius patyčių aspektus:

- Patyčios – tai daug kartų atliekamas ir nuolat besitęsiantis veiksmas.
- Tarp besityčiojančio ir aukos egzistuoja faktinis ar suvokiamas galios arba jėgos disbalansas.
- Toks elgesys žaloja, nes jo pagrindinis tikslas – įskaudinti, sukelti emocinį bei fizinį skausmą kitam asmeniui.

Galima pridurti, kad dauguma patyčių įvyksta be akivaizdžios provokacijos iš asmens, patiriančio patyčias, pusės (Olweus, 2008).

Patyčios mokykloje pasireiškia pačiais įvairiausiais būdais: kabinėjimusi, šaipymusi, skaudinimu, spardymu, mušimu, apspjaudymu, žeminimu ir t. t. (Povilaitis, Jasiulionė, Kurienė ir kt., 2007). Išskiriamos *tiesioginės* ir *netiesioginės* patyčių formos. *Tiesioginės patyčios* pasireiškia atviromis atakomis prieš auką (pvz.: erzinimas, stumdymas, spardymas, grasinimas ir kt.). Tuo tarpu *netiesioginės patyčios* išsiskiria socialinės izoliacijos forma arba išstūmimu iš grupės (Olweus, 1993, 2003; Smith, 1997; Piskin, 2002; Craig, Pepler, Blais, 2007; Povilaitis, Jasiulionė, Kurienė ir kt., 2007; Targamadžė, Valeckienė, 2007). Tai subtilesnė patyčių forma (Targamadžė, Valeckienė, 2007; Olweus, 1993, 2003; Robichaud, 2007).

Taip pat išskiriamos ir tokios patyčių formos:

- *Verbalinės ir rašytinės patyčios*. Tai vaiko skaudinimas, užgauliojimas žodžiu ir raštu: prasivardžiavimas, apkalbinėjimas, negatyvūs komentarai, bauginančių žinučių siuntinėjimas telefonu ar elektroniniu paštu, pašaipios replikos apie asmens kūną, rasę, religiją, „juokeliai“, šmeižimas ir pan. (Piskin, 2002; Smith, 1997; Trautman, 2003; Craig, Pepler, Blais, 2007; Pelegrini, Long, 2002; Povilaitis, Jasiulionė, Kurienė ir kt., 2007).
- *Fizinės patyčios*. Iš vaiko tyčiojamosi atliekant prieš jį nukreiptus fizinius veiksmus: mušimas, stumdymas, kandžiojimas, spardymas, rankos užlaužimas ir kt. (Piskin, 2002; Smith, 1997; Trautman, 2003; Craig, Pepler, Blais, 2007; Pelegrini, Long, 2002; Povilaitis, Jasiulionė, Kurienė ir kt., 2007).
- *Sudėtinės patyčios*, apimančios ir žodinius, ir fizinius veiksmus (Povilaitis, Jasiulionė ir kt., 2007).

Mokiniai, turintys specialiųjų ugdymo(si) poreikių ar negalią, patyčias patiria dažniau negu kiti. Vienokių ar kitokių patyčių formų panaudojimas priklauso nuo patyčių aukos negalios ar specifinių sunkumų (Bauman, Del Rio, 2006. cit. pgl. Targamadžė, Valeckienė, 2007).

Patyčios vyksta pačiose įvairiausiose vietose: gatvėje, namuose, mokyklose, kiemuose bei visur kitur, kur vaikai susitinka, bendrauja ir žaidžia. Ir visgi, ypač tyčiojamosi mokykloje, toje aplinkoje, kurioje ilgą laiką tarpą būna labai daug vaikų (Povilaitis, Jasiulionė, Kurienė ir kt., 2007; Robichaud,

2007). Pastebima tam tikra tendencija, kad tyčiojamasi tokiu metu ir tokiose vietose, kur suaugusiųjų priežiūra yra mažesnė, pavyzdžiui, mokyklos kieme, koridoriuose, tualete ir kt. (Smokowski, Kopasz, 2005; Povilaitis, Jasiulionė, Kurienė ir kt., 2007; Robichaud, 2007).

Mokykloje, kurioje vyksta patyčios, pralaimi visi, su skaudžiomis patyčių pasekmėmis susiduria tiek tie vaikai, kurie tyčiojasi, tiek ir jų aukos (Robichaud, 2007). Patyčias išgyvenantys vaikai, dažnai jaučią liūdesį, kaltę, vienišumą, nesaugumą, nerimą, pasižymi pasitikėjimo ir savigarbos stoka (Rigby, 1999; Heinrich, 2003; Robichaud, 2007). Patyčių reiškinį tyrinėjantys mokslininkai įrodė, kad jas išgyvenantys vaikai labiau rizikuoja patirti somatinių sutrikimų, negu vaikai, su kuriais bendraamžiai elgiasi gerai (Robichaud, 2007). Dėl nuolatinės streso būsenos jie skundžiasi galvos, skrandžio skausmais, pykinimu, sutrikusiu virškinimu, miegu, šlapinasi į lova, suserga įvairiomis infekcinėmis ligomis (Rigby, 1999; Rantanen, Kaltiala-Heino, Rimpela et. al., 1999; Smokowski, Kopasz, 2005; Povilaitis, Jasiulionė, Kurienė ir kt., 2007).

Patiriamos patyčios labai susijusios su depresija bei mintimis apie savižudybę (Rantanen, Kaltiala-Heino, Rimpela et. al., 1999; Feinberg, 2003). Be to, tyčiojimas gali būti viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurios vaikai gali vengti mokyklos, nelankyti pamokų (Civinskas, Levickaitė, Tamutienė, 2006; Piskin, 2002).

Vaikystėje patirtos patyčios gali atsilipti ir vyresniame amžiuje. Pavyzdžiui, Norvegijoje atliktas tyrimas parodė, kad jaunuoliai, kentėję nuo bendraamžių patyčių vaikystėje, prasčiau save vertino ir dažnai sirgo depresija (Povilaitis, 2004).

Tyčiojimas veikia ir tų, kurie tyčiojasi, elgesį. Tyrimais buvo nustatytas patyčių ryšys su tabako ir alkoholio vartojimu bei didesniu polinkiu į kriminalinį elgesį. Labai dažnai skriaudėjai dalyvauja įvairioje nusikalstamoje veikloje, įsitraukia į antisocialia veikla užsiimančių bendraamžių grupes (Targamadžė, Valeckienė, 2007). Besityčiojantys iš kitų vaikai, kaip ir patyčių aukos, yra labai dideliame depresijos ir savižudybės pavojuje (Rantanen, Kaltiala-Heino, Rimpela et. al., 1999). Be to, tyčiojimas iš kitų perauga į antisocialų elgesį pilnametystėje (Smokowski, Kopasz, 2005; Heinrich, 2003).

Patyčios mokykloje turi neigiamos įtakos ir mokinių bei mokytojų saugumo jausmui. Mokykloje, kur dažnai tyčiojamasi, mokiniai jaučiasi nesaugūs, yra mažiau patenkinti mokyklos gyvenimu, joje vyraujančia atmosfera. Moksleiviai, matydami, kad į kitam asmeniui daromą skriaudą nereaguojama, arba jai net pritariama, formuojasi nuostata, kad toks elgesys nėra netinkamas. O tai, savaime aišku, sukelia patyčių mokykloje didėjimo grėsmę bei didesnę ne-

saugumo jausmą joje (Povilaitis, Jasiulionė, Kurienė ir kt., 2007).

Išsamių tyrimų, nušviečiančių patyčių reiškinio paplitimą Akmenės rajono bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių tarpe, nėra.

Tyrimo tikslas – nustatyti patyčių reiškinio paplitimą tarp Akmenės rajono bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių.

Uždaviniai: Išsiaiškinti patyčių tarp mokinių paplitimo dažnumą, pasireiškimo būdus, formas bei dažniausias patyčių vietas. Atlikti rezultatų analizę lyties ir amžiaus aspektu. Išsiaiškinti moksleivių reakciją ir elgesį patyčių situacijos metu.

Tyrimo metodai: Pedagoginės, psichologinės mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa. Tyrimui atlikti naudota uždaro tipo anketa, parengta remiantis R. Povilaičio ir J. Valiukevičiūtės (2006) sudaryta patyčių masto įvertinimo mokykloje metodika.

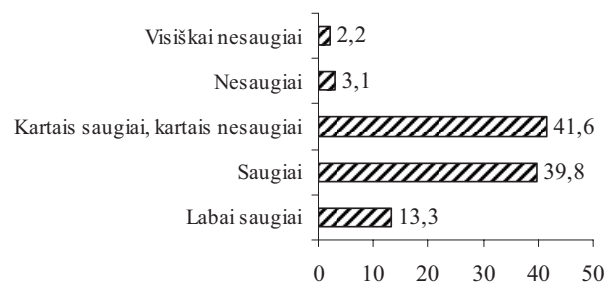
Statistinė duomenų analizė. Tyrimo duomenys apdoroti programiniu statistinių duomenų apdorojimo paketu SPSS 11.0 for Windows. Statistiniui ryšiu tarp atskirų požymių įvertinti taikyta koreliacinė analizė. Ryšio stiprumui tarp kelių požymių įvertinti taikytas Pearson'o koreliacijos koeficientas.

Tyrimo imtis: Tyrimas vykdytas 2010 metų balandžio mėnesį septyniose Akmenės rajono bendrojo lavinimo mokyklose. Apklausti 449 5–9 klasių moksleiviai: iš jų 227 (50,7 proc.) berniukai ir 222 (49,3 proc.) mergaitės. 296 (66,0 proc.) šiame tyrime dalyvavę moksleiviai gyvena mieste, 153 (34,0 proc.) – kaime. Respondentų amžius svyruoja nuo 10 iki 17 metų.

Tyrimo rezultatai

Patyčių patyrimo dažnis

Tyrimu pirmiausia siekta nustatyti, ar mokiniai saugiai jaučiasi savo mokykloje. Rezultatai pateikti 1 paveiksle.

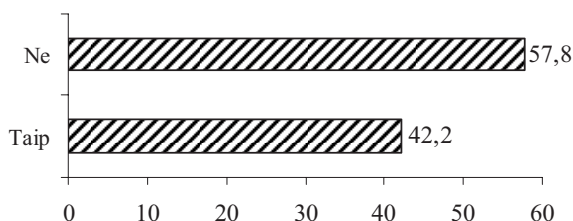

1 pav. Mokinių saugumas mokykloje (% , N = 449)

Vertinant moksleivių atsakymus į klausimą apie jų saugumą mokykloje (1 pav.), paaiškėjo, kad joje kartais saugiai, kartais nesaugiai jaučiasi mažiau

nei pusė (41,6 proc.) apklaustųjų. Šiek tiek daugiau nei pusė (53,1 proc.) respondentų pažymėjo, kad mokykloje jaučiasi saugiai (39,8 proc.) arba labai saugiai (13,3 proc.). Ir tik labai maža dalis tyrimo dalyvių (5,3 proc.) nurodė, kad jiems mokykloje nesaugu (3,1 proc.) arba visiškai nesaugu (2,2 proc.).

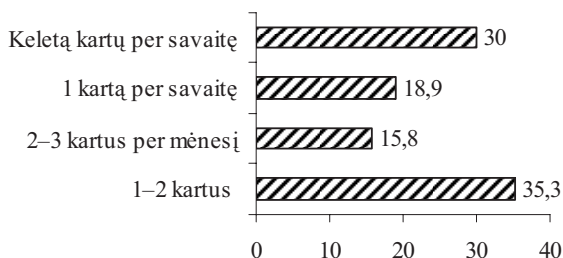
Moksleivių atsakymai į klausimą, ar iš jų mokykloje tyčiojosi kiti mokiniai, pasiskirstė taip (2 pav.):

2 pav. Moksleivių pasiskirstymas pagal patyčių patyrimą (%; N = 449)

Šio tyrimo duomenimis (2 pav.), daugiau nei pusė (57,8 proc.) apklausoje dalyvavusių moksleivių nurodė, jog mokykloje patiria bendraamžių patyčias. Likusioji respondentų dalis (42,2 proc.) pažymi, kad kitų vaikų tyčiojimosi nepatyrė.

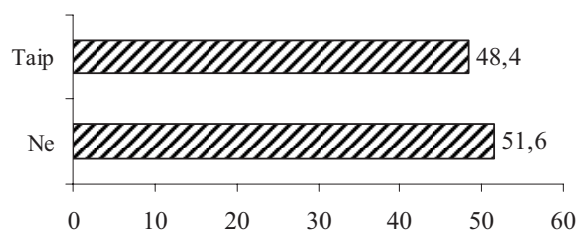
Tiriamųjų pasiskirstymas pagal patyčių patyrimo dažnumą per paskutinius 2 mėnesius pavaizduotas 3 paveiksle.

3 pav. Patyčių patyrimo dažnumas per paskutinius 2 mėnesius (%; N = 190)

Tyrimo duomenys rodo (3 pav.), kad beveik pusė (48,9 proc.) apklausoje dalyvavusių moksleivių teigė, kad per pastaruosius 2 mėnesius patyrė dažnas bendraamžių patyčias – 1 kartą (18,9 proc.) arba keletą kartų per savaitę (30 proc.). Mažiau nei penktadalis (15,8 proc.) apklaustųjų per tą patį laikotarpį su kitų patyčiomis susidūrė šiek tiek rečiau – bent 2–3 kartus per mėnesį. Retai patyčias patyrė (1–2 kartus per 2 mėnesius) beveik trečdalis (35,3 proc.) tirtų moksleivių.

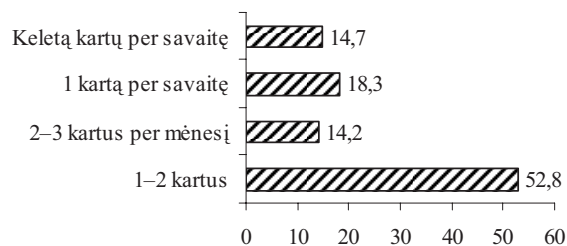
Į klausimą, ar patys tyčiojasi iš kitų moksleivių, tiriamieji atsakė taip (4 pav.):

4 pav. Moksleivių pasiskirstymas pagal tyčiojimąsi iš kitų vaikų (%; N = 449)

Kaip matyti iš rezultatų, pateiktų 4 paveiksle, šiek tiek didesnis skaičius moksleivių nurodė, kad iš kitų vaikų nesityčioja. Taip teigė 51,6 proc. apklaustųjų. Mažiau nei pusė (48,4 proc.) tyrimo dalyvių prisipažino, kad nevengia pasityčioti iš savo bendraamžių.

Analizuojant tyčiojimosi iš kitų moksleivių dažnumą per paskutinius 2 mėnesius, nustatyti tokie rezultatai (5 pav.):

5 pav. Tyčiojimosi iš kitų mokinių dažnumas per paskutinius 2 mėnesius (%; N = 217)

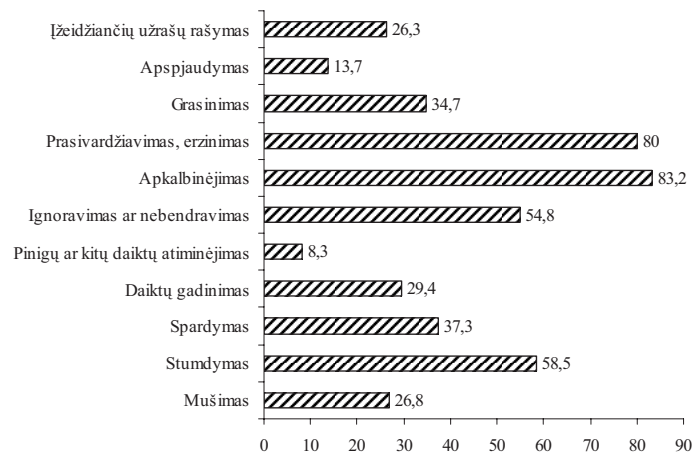
Duomenų analizės metu paaiškėjo (5 pav.), kad beveik trečdalis (33 proc.) apklaustųjų per paskutinius 2 mėnesius iš kitų moksleivių tyčiojosi 1 kartą (18,3 proc.) arba keletą kartų per savaitę (14,7 proc.). Mažiau nei penktadalis (14,2 proc.) tyrimo dalyvių prisipažino, kad iš kitų vaikų tyčiojosi ne rečiau kaip 2–3 kartus per mėnesį. Tuo tarpu likusioji apklausoje dalyvavusių 5–9 klasių mokinių dalis (52,8 proc.) tyčiojosi retai, t. y. 1–2 kartus per 2 mėnesius.

Taigi, tyrimo rezultatai atskleidžia, kad ne visi apklausti moksleiviai jaučiasi saugūs savo mokykloje. Tyrimo duomenų analizė rodo, kad dažną bendraamžių tyčiojimąsi patiria beveik pusė (48,9 proc.) apklaustų vaikų, tuo tarpu maždaug trečdalis (33 proc.) dažnai tyčiojasi iš kitų.

Patyčių tarp mokinių formos

Tyrimu aiškintasi, kokias patyčių formas moksleiviai dažniausiai patiria bei kokiomis patyčių formomis patys tyčiodavosi iš kitų.

Moksleivių atsakymų į klausimą apie patiriamų patyčių formas pasiskirstymas pavaizduotas 6 paveiksle:

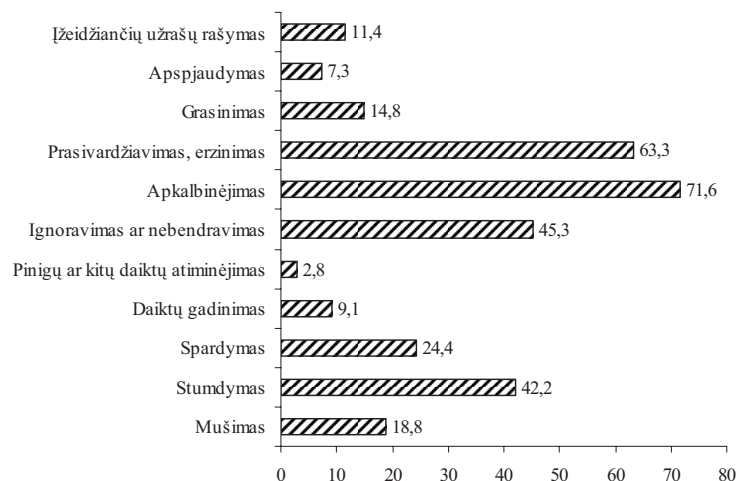
6 pav. Patiriamų patyčių formų dažnis per paskutinius 2 mėnesius (% , N = 190)

Tyrimas atskleidė (6 pav.), kad moksleiviai dažniausiai patiria verbalines patyčių formas: daugiausia vaikų teigė, kad per paskutinius 2 mėnesius bendraamžiai juos apkalbinėjo (83,2 proc.), pravardžiavo ir erzino (80,0 proc.). Gerokai mažesnė respondentų dalis nurodė, kad bendraamžiai juos stumdė (58,5 proc.), ignoravo ar nebendravo su jais (54,8 proc.). Rečiausiai, pasak moksleivių, iš jų atiminėjami pinigai ar kiti daiktai (8,3 proc.).

Nagrinėjant patiriamų patyčių formų koreliacijas, nustatytas stiprus ryšys tarp šių patyčių formų: „mušimas“ ir „spardymas“ ($r = 0,584$, $p < 0,001$), „stumdytas“ ir „spardymas“ ($r = 0,526$, $p < 0,001$), „apkalbinėjimas“ ir „prasivardžiavimas, erzinimas“

($r = 0,513$, $p < 0,001$), „grasinimas“ ir „išeidžiančių užrašų rašymas“ ($r = 0,501$, $p < 0,001$).

Duomenų analizės metu pastebėta, kad moksleiviai ne tik dažniausiai patiria verbalines patyčias, bet ir patys dažniausiai naudoja šias patyčių formas (7 pav.): didžioji dalis tirtų vaikų dažniausiai skleidžia apkalbas (71,6 proc.), prasivardžiuoja ir erzina (63,3 proc.). Kiek rečiau ignoruoja savo bendraamžius arba nebendruoja su jais (45,3 proc.), stumdo (42,2 proc.) ar spardo (24,4 proc.) juos. Rečiausiai 5–9 klasių moksleiviai atiminėdavo pinigus ar kitus daiktus (2,8 proc.), apspjaudydavo (7,3 proc.), gadinavo daiktus (9,1 proc.).

7 pav. Tyčiojimosi iš kitų vaikų formų dažnis per paskutinius 2 mėnesius (% , N = 217)

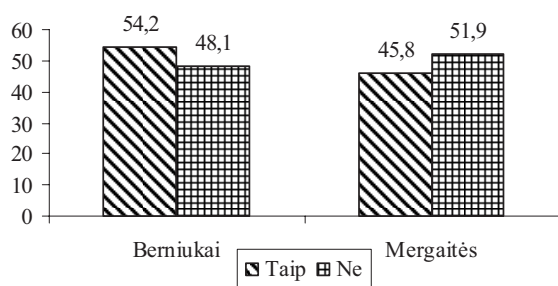
Analizuojant apklausos rezultatus, ryškesni koreliaciniai ryšiai rasti tarp šių požymių: „stumdytas“ ir „spardymas“ ($r = 0,544$, $p < 0,001$), „pinigų ar kitų daiktų atiminėjimas“ ir „daiktų gadinimas“ ($r = 0,767$, $p < 0,001$), „apkalbinėjimas“ ir „prasivardžiavimas, erzinimas“ ($r = 0,730$, $p < 0,001$).

Taigi, apklausos rezultatai rodo, kad vaikai dažniausiai kenčia nuo verbalinių patyčių formų –

apkalbinėjimų (83,2 proc.), prasivardžiavimų ir erzinių (80 proc.). Pinigų ar daiktų atiminėjimas – rečiausiai pasitaikanti patyčių forma.

Patyčių paplitimas lyties ir amžiaus aspektu

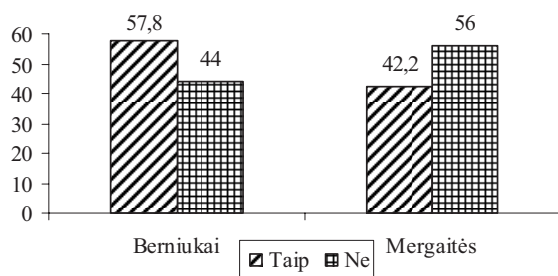
Lyginant berniukų ir mergaičių atsakymus apie mokykloje patiriamas patyčias, gauti tokie rezultatai (8 pav.):

8 pav. Berniukų (N = 227) ir mergaičių (N = 222) paskirstymas pagal patyčių patyrimą (%)

Iš 8 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad patyčias patiria abiejų lyčių moksleiviai. Šiek tiek daugiau berniukų nei mergaičių nurodė, kad mokykloje patiria kitų moksleivių patyčias – taip teigė 54,2 proc. berniukų ir 45,8 proc. mergaičių. Tuo tarpu daugiau mergaičių (51,9 proc.) nei berniuku (48,1 proc.) pažymi, kad su patyčių problema niekada nesusidūrė.

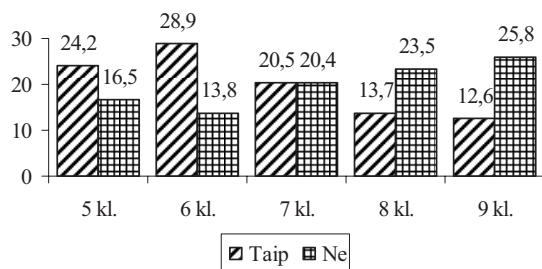
Berniukų ir mergaičių pasiskirstymas pagal tyčiojimąsi iš kitų moksleivių pateiktas 9 paveiksle.

9 pav. Berniukų (N = 227) ir mergaičių (N = 222) paskirstymas pagal tyčiojimąsi iš kitų (%)

Tyrimo duomenimis (9 pav.), berniukai ne tik dažniau tampa patyčių aukomis, bet ir patys dažniau tyčiojasi iš kitų vaikų: iš viso 57,8 proc. berniukų ir 42,2 proc. mergaičių prisipažino, kad tyčiojasi iš savo bendraamžių. Tuo tarpu daugiau mergaičių (56 proc.) nei berniukų (44 proc.) nurodė, kad iš kitų moksleivių niekada nesityčioja.

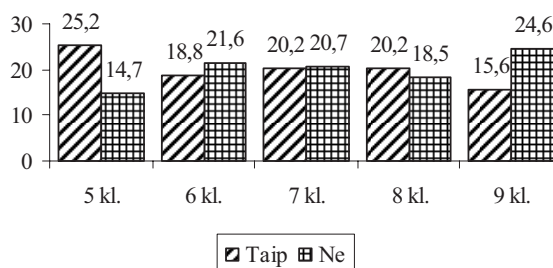
Tiriam patyčių patyrimą amžiaus aspektu, gauti štai tokie rezultatai (10 pav.):

10 pav. Patyčias patiriančių moksleivių pasiskirstymas pagal klases (%) (N = 449)

Duomenų analizė rodo (10 pav.), kad mokykloje su kitų moksleivių patyčiomis daugiausia susiduria šeštų (28,9 proc.) ir penktų (24,2 proc.) klasių moksleiviai. Mažiausiai patyčių patiria devintokai (12,6 proc.) ir aštuntokai (13,7 proc.).

Rezultatai apie įvairių klasių moksleivių tyčiojimąsi iš kitų vaikų pateikti 11 paveiksle.

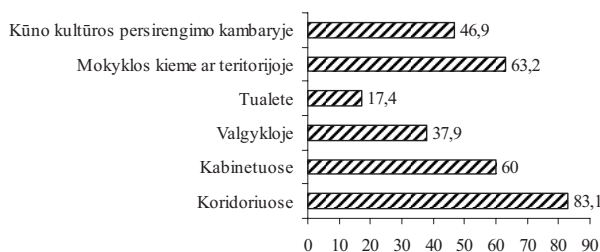
11 pav. Iš kitų vaikų besityčiojančių moksleivių pasiskirstymas pagal klases (%) (N = 449)

Apklausos metu nustatyta (11 pav.), kad mokykloje iš kitų vaikų daugiausia tyčiojasi 5, 7 ir 8 klasių moksleiviai. Taip teigė vienas ketvirtadalis (25,2 proc.) penktokų, penktadalis (20,2 proc.) septintokų ir lygiai tiek pat (20,2 proc.) aštuntokų. Mažiausiai tyčiojasi devintoje (15,6 proc.) klasėje besimokantys vaikai.

Remiantis atliktų tyrimų duomenimis, berniukai dažniau nei mergaitės patiria patyčias ir patys labiau linkę tyčiotis iš kitų moksleivių. Patyčių aukomis dažniau tampa 5–6 klasių moksleiviai, besityčiojančiojo vaidmuo yra dažnesnis tarp penktoje, septintoje bei aštuntoje klasėse besimokančių vaikų.

Patyčių vietos mokyklose

Tyrimo metu siekta nustatyti, kuriose mokyklos vietose moksleiviai dažniausiai susiduria su kitų vaikų patyčiomis.

12 pav. Mokyklos vietos, kuriose patiriamos kitų vaikų patyčios (%) (N = 190)

Duomenų analizės metu paaiškėjo (12 pav.), kad dažniausiai kitų patyčias moksleiviai patiria mokyklos koridoriuose (83,1 proc.). Šiek tiek rečiau su patyčiomis susiduriama mokyklos kieme ar teritorijoje (63,2 proc.), kabinetuose (60,0 proc.) bei kūno

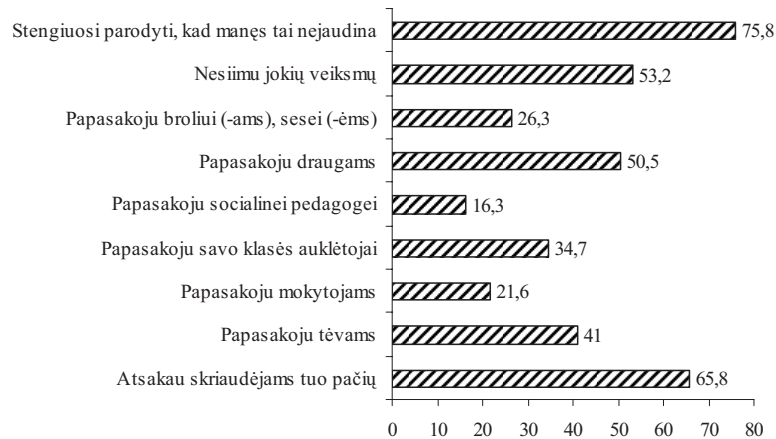
kultūros persirengimo kambaryje (45,9 proc.). Rečiausiai, anot tiriamųjų, tyčiojamasi mokyklos tualete (17,4 proc.).

Remiantis tyrimo duomenimis, patyčios dažniausiai patiriamos tokiose mokyklos vietose, kur tam tikrą laiką tarpą daugiausia būna moksleivių.

Tuo tarpu mažiau viešose vietose su kitų moksleivių tyčiojimusi susiduriama rečiau.

Mokinių reakcija ir elgesys patyčių situacijose

Apklaustos metu buvo svarbu išsiaiškinti moksleivių reakciją ir elgesį, susidūrus su bendraamžių patyčiomis (13 pav.).

13 pav. Patyčias patiriančių mokinių reakcija (% , N = 190)

Tyrimo duomenys rodo (13 pav.), kad didžioji dalis (75,8 proc.) tirtų moksleivių, susidūrę su patyčiomis, iš jų besityčiojantiems bendraamžiams stengiasi parodyti, kad tai jų visai nejaudina, beveik du trečdaliai (65,8 proc.) skriaudėjams atsako tuo pačiu. Apie pusę tyrime dalyvavusių vaikų patyčių situacijos metu nesiima jokių veiksmų (53,2 proc.) arba apie patiriamą skriaudą papasakoja savo draugams (50,5 proc.). Nustatyta, kad beveik du penktadaliai (41,0 proc.) respondentų apie mokykloje patiriamas patyčias papasakoja savo tėvams, beveik trečdalis (34,7 proc.) tiriamųjų apie tai informuoja savo klasės auklėtojus. Pastebėta, kad beveik vienas ketvirtadalis (26,3 proc.) apklaustųjų apie vykstančias patyčias papasakoja savo broliui (-ams) ar sesei (-ėms), beveik penktadalis (21,6 proc.) – mokytojams. Ir tik labai maža dalis (21,6 proc.) tyrimo dalyvių, susidūrę su kitų moksleivių patyčiomis, apie tai praneša mokyklos socialinei pedagogei.

Išvados

1. Patyčios tarp moksleivių Akmenės rajono bendrojo lavinimo mokyklose yra plačiai paplitęs reiškinys: beveik pusė 5–9 klasių moksleivių per paskutinius 2 mėnesius patyrė dažną (vieną kartą arba keletą kartų per savaitę) bendraamžių tyčiojimąsi, maždaug trečdalis per tą patį laikotarpį patys dažnai tyčiojosi iš kitų vaikų. Moksleiviai dažniausiai patiria verbalines patyčias – apkalbinėjimą, prasivardžiavimą ir erzinimą. Rečiausiai iš vaikų atiminėjami pinigai ar kiti daiktai. Verba-

linės patyčios – dažniausiai moksleivių vartojamos patyčių formos. Dažniausiai su moksleivių patyčiomis susiduriama mokyklos koridoriuose, šiek tiek rečiau – mokyklos kieme ar jos teritorijoje, kabinetuose bei kūno kultūros persirengimo kambaryje. Rečiausiai nuo kitų vaikų patyčių nukenčiama tualete.

2. Berniukai šiek tiek dažniau nei mergaitės tampa patyčių aukomis bei patys dažniau tyčiojasi iš kitų vaikų. Dažniausiai patyčias patiria 5 ir 6 klasių moksleiviai, iš kitų dažniau tyčiojasi penktoje, septintoje bei aštuntoje klasėse besimokantys vaikai.
3. Moksleiviai patyčių situacijose dažniausiai stengiasi parodyti, kad tai jų visai nejaudina arba iš jų besityčiojantiems bendraamžiams atsako tuo pačiu.

Literatūra

1. Civinskas R., Levickaitė V., Tamutienė I., 2006, *Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai*. Kaunas: Garnelis.
2. Craig W., Pepler D., Blais J., 2007, Responding to Bullying: What Works? *School Psychology International*. Vol. 28 (4). P. 1–14.
3. Currie, Roberts, Godeau et. al. editors, 2008, Bullying others. *Health Behaviour In School – Aged Children International Report From The 2005/2006 Survey*. [Žiūrėta 2010-04-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.euro.who.int/Document/E91416.pdf>>.
4. Feinberg T., 2003, Bullying Prevention and Intervention, *Principal leadership*. Nr. 9. P. 10–14.

5. Heinrich R., 2003, A Whole – School Approach to Bullying: Special Considerations for Children with Exceptionalities. *Intervention in School and Clinic*. Vol. 38. Nr. 4. P. 195–204.
6. LR švietimo ir mokslo ministerija, 2009, Patyčios Lietuvos mokyklose: Problemos ir jų sprendimo būdai. *Švietimo problemos analizė*. Nr. 11 (39). P. 1–8. [Žiūrėta 2010-04-12]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/sv_prob11_Patycios_mokykloje.pdf>.
7. Ollweus D., 2008, Patyčios mokyklose: faktai ir intervencija. *Modernūs požiūriai į patyčių ir smurto prevenciją mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga*. P. 19–30. Vilnius: Multiplex.
8. Olweus D., 1993, *Bullying at School - What We Know and what We Can Do*. Oxford and Cambridge: Blackwell Publishing.
9. Olweus D., 2003, A Profile of Bullying at School. *Educational Leadership*. Vol. 60. P. 12–17.
10. Pellegrini D., Long J., 2002, A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*. No. 20. P. 259–280.
11. Piskin M., 2002, School bullying: Definition, types, related factors, and strategies to prevent bullying problems. *Educational Sciences: Theory & Practice*. No. 2. P. 555–562.
12. Povilaitis R., Jasiulionė J. S., Kurienė A. ir kt., 2007, *Kuriame mokyklą be patyčių*. Vilnius: Multiplex.
13. Rantanen P., Kaltiala-Heino R., Rimpela M. et al., 1999, Bullying, depression, and suicidal ideation in Finnish adolescents: school survey. *BMJ*. Vol. 319. P. 348–351.
14. Rigby K., 1999, What harm Does Bullying Do? *Paper presented at the Children and Crime: Victims and Offenders Conference convened by the Australian Institute of Criminology and held in Brisbane, 17–18 June 1999*. P. 2–12.
15. Robichaud M. G. R., 2007, *Vaikas kenčia pažemini-mus mokykloje*. Vilnius: Baltos lankos.
16. Smith P. K., 1997, Bullying in Life – Span Perspective: What Can Studies of School Bullying and Workplace Bullying Learn from Each Other? *Journal of Community & Applied Social Psychology*. Vol. 7. P. 249–255.
17. Smokowski P. R., Kopasz K. H., 2005, Bullying in School: An Overview of Types, Effects, family Characteristics, and Intervention Strategies. *Children & Schools*. Vol. 27. Nr. 2. P. 101–110.
18. Targamadžė V., Valeckienė D., 2007, Patyčių bendrojo lavinimo mokyklose samprata: priežasčių, formų ir pasekmių diskursas. *Acta Pedagogica Vilnensia*. Nr. 19. P. 159–171.
19. Trautman M., 2003, Identify and Reduce Bullying in Your Classroom. *Intervention in School and Clinic*. Vol. 38. No. 4. P. 243–246.
20. Zaborskis A., Cirtautienė L., Žemaitienė N., 2005, Moksleivių patyčios Lietuvos mokyklose 1994–2002. *Medicina*. Nr. 41 (7). P. 614–620.
21. Zaborskis A., Vareikienė I., 2008, Patyčios Lietuvos mokyklose HBSC tyrimo duomenimis: pokyčiai 1994–2006 ir tarptautinis palyginimas. *Modernūs požiūriai į patyčias ir smurto prevenciją mokyklose: tarptautinės konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2007 m. gruodžio 6–7 d. P. 68–73.

ANALYSIS OF BULLYING PREVALENCE IN AKMENĖ DISTRICT MAINSTREAM SCHOOLS

Giedrius Girdvainis, Rasa Pocevičienė

Summary

Bullying is a deliberate, unprovoked, and repetitive negative conduct of one or more persons directed against the person for whom it is difficult to defend. Children bully at each other in a wide range of ways: cavilling, laughing, hurting, spitting, humiliation, pushing, kicking, etc. Bullying is everywhere where children meet, interact and play: on the streets, at homes, schools, courts, etc. Bullying is a social problem related to pupils' health problems and negative features of life. Bullying among school children in Akmenė district mainstream schools is a widespread phenomenon: almost half of the 5th to 9th grade pupils over the past two months suffered frequent (once or several times a week) peer bullying, one-third of the kids mocked at others. Pupils not only experience verbal bullying most of all, but also they use various forms of verbal bullying. In most cases, school bullying arises in the corridors, the least in the toilets. Boys are more likely victims of bullying than girls are, boys also bully others more often. The greatest bullying is experienced by 5th and 6th grade pupils, 5th, 7th and 8th graders mostly bully others. The study found that pupils in the bullying situations usually try to demonstrate that it does not bother them, or respond to the bullying peers in the same manner.

Keywords: bullying, bullying victim, bullying initiator.

PATYČIŲ PAPLITIMO AKMENĖS RAJONO BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE ANALIZĖ

Giedrius Girdvainis, Rasa Pocevičienė

Santrauka

Patyčios – sąmoningas, neišprovokuotas bei nuolat pasikartojantis neigiamas vieno ar kelių asmenų elgesys, nukreiptas prieš asmenį, kuriam sunku pačiam apsiginti. Vaikai vieni iš kitų tyčiojasi pačiais įvairiausiais būdais: kabinėjasi, šaiposi, skaudina, apspjaudo, žemina, stumdo, spardo ir pan. Patyčios vyksta visur, kur vaikai susitinka, bendrauja ir žaidžia – gatvėje, namuose, mokyklose, kiemuose ir t. t. Patyčios – tai socialinė problema, susijusi su moksleivių sveikatos sutrikimais ir negatyviomis gyvenimo ypatybėmis.

Patyčios tarp moksleivių Akmenės rajono bendrojo lavinimo mokyklose – plačiai paplitęs reiškinys: beveik pusė 5–9 klasių moksleivių per paskutinius 2 mėnesius patyrė dažnas (vieną kartą arba keletą kartų per savaitę) bendraamžių patyčias, trečdalis vaikų patys tyčiojosi iš kitų. Moksleiviai ne tik dažniausiai patiria verbalines patyčias, bet ir patys dažniausiai vartoja jas. Dažniausiai patyčios patiriamos mokyklos koridoriuose, rečiausiai – tualete. Berniukai dažniau nei mergaitės tampa patyčių aukomis bei patys dažniau tyčiojasi iš kitų. Daugiausiai patyčių patiria 5 ir 6 klasių moksleiviai, daugiausia iš kitų vaikų tyčiojasi penktokai, septintokai ir aštuntokai.

Tyrimo metu nustatyta, kad moksleiviai patyčių situacijose dažniausiai stengiasi parodyti, kad tai jų visai neįaudina arba iš jų besityčiojantiems bendraamžiams atsako tuo pačiu.

Prasminiai žodžiai: patyčios, patyčių auka, patyčių iniciatorius.

Įteikta 2011-02-28